

บทที่ 1

บทนำ

1.1 บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม มีประชากรประกอบอาชีพทางการเกษตรประมาณ 25.17 ล้านคน หรือร้อยละ 40.05 ของจำนวนประชากรทั้งหมด (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2550) ปัญหาสำคัญในภาคเกษตรกรรมอย่างหนึ่งคือ เกษตรกรต้องเผชิญกับความเสี่ยงในการผลิต จากความไม่แน่นอนของราคาและปริมาณผลผลิต ทำให้รายได้ของเกษตรกรไม่แน่นอนตามไปด้วย ทั้งนี้ความไม่แน่นอนของราคามีสาเหตุจากความผันผวนทางด้านอุปสงค์และอุปทานสินค้าเกษตรทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ ส่งผลให้ปีใดที่มีผลผลิตออกสู่ตลาดมากจะเกิดปัญหาราคาตกต่ำ ปีใดที่มีผลผลิตออกสู่ตลาดน้อยสินค้านั้นก็จะมีราคาสูง ส่วนความไม่แน่นอนของผลผลิตนั้น เป็นผลมาจากสภาพการผลิตทางการเกษตรเป็นสำคัญ เช่น โรคระบาด แมลงศัตรูพืชต่างๆ และสภาพภูมิอากาศ โดยเฉพาะปริมาณน้ำฝน ซึ่งจากข้อมูลภัยแล้งในประเทศไทย ปีพ.ศ. 2540-2549 มีพื้นที่การเกษตรเสียหายรวม 30.5 ล้านไร่ คิดเป็นมูลค่าความเสียหาย 10,980 ล้านบาท โดยในปี พ.ศ. 2548 มีพื้นที่การเกษตรเสียหายถึง 13.7 ล้านไร่ และคิดเป็นมูลค่าความเสียหาย 7,565 ล้านบาท ขณะที่พื้นที่การเกษตร และมูลค่าความเสียหายเฉลี่ยในช่วงระยะเวลา 10 ปีเท่ากับ 3 ล้านไร่ และ 1,098 ล้านบาทต่อปี ตามลำดับ (ตารางที่ 1.1) และจากการเกิดอุทกภัย ปีพ.ศ. 2539-2548 (ตารางที่ 1.2) ทำให้มีพื้นที่การเกษตรเสียหายรวม 93.2 ล้านไร่ คิดเป็นมูลค่าความเสียหาย 50,040 ล้านบาท โดยในปี พ.ศ. 2544 เป็นปีที่มีพื้นที่การเกษตรเสียหายมากถึง 29.1 ล้านไร่ ขณะที่พื้นที่การเกษตรเสียหายเฉลี่ยในช่วงระยะเวลา 10 ปีเท่ากับ 9.3 ล้านไร่ต่อปี และมีมูลค่าความเสียหายเฉลี่ยในช่วงระยะเวลา 10 ปีเท่ากับ 5,000 ล้านบาทต่อปี (กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, 2550) สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะสภาพอากาศที่แปรปรวน และภาวะโลกร้อน เนื่องจากความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้ปริมาณผลผลิตยังขึ้นอยู่กับปรับตัวของเกษตรกรต่อระดับการใช้เทคโนโลยี เช่น การใช้พันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง การใช้ปุ๋ย การชลประทาน และการกำจัดวัชพืช เป็นต้น โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อความไม่แน่นอนของรายได้ทางการเกษตร นอกเหนือจากความไม่แน่นอนของราคา และผลผลิตแล้ว เกษตรกรยังได้รับผลกระทบจากนโยบายเขตการค้าเสรีของรัฐบาล ดังนั้น การตัดสินใจในการผลิตโดยไม่คำนึงถึงความเสี่ยงเลย อาจไม่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง และ

อาจเกิดความเสียหายจากการผลิตนั้นได้ (เรือนพูน, 2544) ดังเห็นได้จากเกษตรกรบางกลุ่ม ต้องการลดความเสี่ยงของตน โดยเลือกปลูกพืชเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนก่อนเป็นอันดับแรก แล้วจึงนำปัจจัยการผลิตที่เหลือไปเลือกปลูกพืชชนิดอื่น

จังหวัดลำพูนเป็นจังหวัดหนึ่งที่ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตร คือมีเกษตรกรจำนวน 224,971 คน คิดเป็นร้อยละ 55.37 ของประชากรในจังหวัดทั้งหมด มีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว กระเทียม หอมแดง ถั่วลิสง ถั่วเหลือง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันฝรั่ง และยาสูบเวอร์จิเนีย (สำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน, 2550) ซึ่งเกษตรกรเหล่านี้ยังต้องเผชิญกับความเสี่ยงและความไม่แน่นอนของผลผลิตและราคาอยู่เสมอ จากข้อมูลสารสนเทศภัย จังหวัดลำพูนปี พ.ศ. 2547-2548 พบว่าเกษตรกรในจังหวัดได้รับความเสียหาย จากโรคระบาดในนาข้าว รวม 909 ราย คิดเป็นมูลค่าความเสียหาย 203,271 บาท และในปี พ.ศ. 2546-2548 พบผู้ได้รับความเสียหายจากภัยแล้งและอุทกภัยรวม 132,655 ราย คิดเป็นมูลค่าความเสียหาย 29 ล้านบาท (สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดลำพูน, 2550) โดยเฉพาะพื้นที่ในเขตลุ่มน้ำแม่ทาซึ่งจะเกิดภัยแล้งรุนแรงในช่วงฤดูแล้ง น้ำท่วมอย่างรุนแรงในช่วงฤดูฝน น้ำป่าไหลหลาก และบางจุดมีโคลนถล่ม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรการผลิตและการเกษตรกรรมของประชากรในพื้นที่

ดังนั้นการศึกษาเกี่ยวกับการประเมินทางเลือกในการปลูกพืช ภายใต้ความเสี่ยงของเกษตรกร ในครั้งนี้จึงได้เลือกพื้นที่ในลุ่มน้ำแม่ทา อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน เป็นพื้นที่ศึกษาโดยนำปัจจัยด้านความเสี่ยงเข้ามาเป็นเกณฑ์ประกอบการพิจารณาด้วย เพื่อให้มีความเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงภายใต้ข้อจำกัด และเงื่อนไขต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถเข้าใจถึงกระบวนการตัดสินใจของเกษตรกร ซึ่งจะได้ใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการปลูกพืชต่อไป

ตารางที่ 1.1 สรุปสถานการณ์ภัยแล้งของประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540-2549

พ.ศ.	พื้นที่ประสบภัย			ความเสียหายที่สำรวจพบ	
	จังหวัด	หมู่บ้าน	ราษฎรประสบภัย (ครัวเรือน)	พื้นที่การเกษตร (ไร่)	มูลค่าความเสียหาย (บาท)
2540	64	25,426	3,094,280	1,431,296	249,160,170
2541	72	18,902	1,531,295	1,789,285	69,170,111
2542	58	16,170	1,546,107	3,144,932	1,520,500,651
2543	59	20,593	2,830,297	472,700	641,712,873
2544	51	24,176	7,334,816	1,712,691	71,962,973
2545	68	25,060	2,922,687	5,033,411	330,772,669
2546	63	12,904	1,399,936	484,189	174,329,410
2547	64	19,027	1,970,516	1,480,209	190,668,884
2548	71	44,519	2,768,919	13,736,660	7,565,861,139
2549	61	30,354	2,741,202	1,254,447	166,778,353
รวม	-	-	-	30,539,820	10,980,917,233

ที่มา: กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (2550)

ตารางที่ 1.2 สรุปสถานการณ์อุทกภัยของประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539-2548

พ.ศ.	พื้นที่ประสบภัย			ความเสียหายที่สำรวจพบ	
	จังหวัด	หมู่บ้าน	ราษฎรประสบภัย (ครัวเรือน)	พื้นที่การเกษตร (ไร่)	มูลค่าความเสียหาย (บาท)
2539	74	12,615	1,859,275	21,014,456	7,160,677,015
2540	64	10,610	787,839	12,269,013	3,824,223,866
2541	65	12,117	343,717	466,074	1,706,035,444
2542	69	6,219	1,016,500	3,038,167	1,381,638,279
2543	62	13,029	2,002,979	10,340,584	10,032,935,112
2544	60	10,996	919,699	29,133,765	3,666,285,247
2545	72	18,510	1,373,442	10,435,115	13,385,316,549
2546	66	5,281	485,436	1,595,557	2,050,262,243
2547	59	9,964	619,797	3,298,733	850,659,584
2548	63	10,326	763,847	1,701,450	5,982,283,276
รวม	-	-	-	93,292,914	50,040,316,615

ที่มา: กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (2550)

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เนื่องจากความเสี่ยงเป็นปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกปลูกพืชของเกษตรกร การศึกษาครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังนี้ คือ

- 1) เพื่อทราบทัศนคติต่อความเสี่ยงทางการเกษตรและการตัดสินใจเลือกปลูกพืชของเกษตรกรที่ชอบความเสี่ยง และไม่ชอบความเสี่ยง
- 2) เพื่อทราบหลักเกณฑ์และกระบวนการประเมินทางเลือกในการปลูกพืช ภายใต้ความเสี่ยงของเกษตรกร
- 3) เพื่อทราบการปรับตัวของเกษตรกรในการรับมือ หรือหลีกเลี่ยงความเสี่ยง

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาการประเมินทางเลือกในการปลูกพืช ภายใต้ความเสี่ยงของเกษตรกร ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ทา อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ในพืชเศรษฐกิจที่สำคัญบางชนิดมาทำการเปรียบเทียบ เพื่อหาทางเลือกที่ดีที่สุด โดยแบ่งออกเป็น 2 นิเวศเกษตร ได้แก่ พื้นที่เกษตรน้ำฝน และพื้นที่เกษตรชลประทาน